

Львівський національний університет імені Івана Франка

КІРІЄНКО ОКСАНА ДМИТРІВНА

УДК 321.02:316.2:005.44

**ПРИНЦИПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ІНДИВІДА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент
Угрин Леся Ярославівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри теорії та історії
політичної науки

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Климанська Лариса Дмитрівна,
Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри соціології та соціальної роботи

кандидат політичних наук, доцент
Доцяк Ігор Іванович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
директор Центру соціальних досліджень,
доцент кафедри політології

Захист відбудеться «30» вересня 2016 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.17 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 301, тел. 239-44-62

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5

Автореферат розісланий «26» серпня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Бунь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. XXI сторіччя ототожнюють з розширенням і злиттям світових ринків капіталу, інформації та послуг, посиленням економічної взаємозалежності, зростаючими можливостями пересування та комунікації. Теперішнє суспільство – «сучасне» по-особливому, що одночасно створює для індивіда і реальні шанси на автономію, і посилює його залежність від спільнот, інститутів. Нові умови на світовій арені, зумовлені наслідками глобалізації та взаємозалежністю як її складової, змінюють роль і значення не лише традиційних суб'єктів, а й сприяють новим перспективам для індивіда та появі якісно нових проблем, пов'язаних зі специфікою конструювання політичної ідентичності, новими формами політичного відчуження, впливами ризикогенного та інформаційного середовища. Це частково послаблює гуманітарну спрямованість світу, що стає безмежно формалізованим та відчужено об'єктивованим. Отже, аналіз глобалізації крізь антропологічну призму є актуальним для соціальних наук, і зокрема для політології, що зосереджує увагу на трансформації моделей і форм суб'єктності індивіда у сучасному світі.

Відбувається зміна простору опредмечення індивідуалізму, що виявляється у різкому зростанні значення індивіда як теоретичної категорії у суспільних науках. Індивідуалізація пізнавальної перспективи полягає в описуванні суспільних явищ із точки зору діючої особистості, або на загальнішому вияві форми особистості. Це зумовило вибір методологічного індивідуалізму як принципу пізнання, яким ми послуговуємось. Сприймання суспільного та політичного світу з перспективи особистості, що його інтерпретує, веде до бачення його як символічного конструкту цієї особистості.

Концептуалізація соціальної й політичної ідентичності є основою розвитку соціокультурних досліджень політики, тобто аналізу соціокультурних підстав політичних процесів та акторів. Розробка такого наукового інструментарію може стати значимим внеском у розвиток соціального та політичного прогнозування. Що ж стосується предметного поля політичної науки, то проблематика дослідження дозволяє збагатити інструментарій аналізу політичної динаміки сучасного суспільства на основі розуміння механізмів і принципів конструювання ідентичності індивіда, оцінити можливості, обмеження й ризики нової епохи на мікрорівні (рівні індивіда), а також виявити нові джерела суспільного розвитку у XXI ст.

Подібним потенціалом володіють дослідження ідентичності: вони дозволяють краще розуміти складні та багатовимірні суспільні процеси, синтезуючи динамічні та структурні їхні характеристики, знання щодо об'єктивної (соціально-політичної) реальності та її суб'єктивного сприйняття, просторові та часові параметри розвитку. Вивчення ідентичності дозволяє виявити рівні і механізми взаємодії індивіда та інститутів, горизонтальні і вертикальні зв'язки, що виникають в процесі соціальної

комунікації, оцінити у цьому контексті перспективи інституційної динаміки сучасного суспільства.

У нашому дослідженні ми передусім акцентуємо на процесах та явищах у структурі соціальної і політичної реальності – становленні інформаційного суспільства (авторський концепт М. Кастельса) та суспільства ризику, індивідуалізації, що синтезуються глобалізацією, отримуючи єдину логіку. Його тематика й обсяг не дає змоги описати ментальні процеси на рівні індивідуальної свідомості й таким чином заглибитись у психологічні аспекти явища ідентичності (і політичної також). Ми зосередились передовсім на аналізі трансформативного потенціалу політичної ідентичності індивіда через вплив глобальних тенденцій у структурі соціальної та політичної реальностей. Трансформація під впливом глобалізаційних чинників – процес розпочатий, проте відкритий і не завершений і, очевидно, – непередбачуваний. Подібне необхідно враховувати, адже контексти змінюються щодня. У нашій роботі ми дослідили лише окремі, стійкі тенденції, щоб продемонструвати логіку трансформації об'єктивної реальності, що тягне за собою зміну механізмів співвідношення й усвідомлення цієї реальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та історії політичної науки, філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Теорії політики: форми політичної рефлексії» (Державний номер реєстрації № 0111U005524).

Мета дослідження – з'ясувати особливості конструювання політичної ідентичності індивіда та виокремити принципи її трансформації в контексті процесів глобалізації. Обрана мета роботи обумовила вирішення наступних **дослідницьких завдань**:

- 1) Уточнити сутність поняття політична ідентичність у межах сучасних теоретико-методологічних підходів, зокрема, – функціоналізму, символічного інтеракціонізму, постструктуралізму, соціального конструктивізму та психологічного підходу – і з'ясувати їхній дослідницький потенціал.
- 2) Визначити особливості конструювання політичної ідентичності в контексті конструктивістського інструментарію – процесів екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації політичної реальності.
- 3) З'ясувати сутність та принцип дії основних чинників глобалізації на структуру соціальної та політичної реальності.
- 4) Означити характер впливу суспільства ризику та інформаційного суспільства на структуру політичної реальності (особливо її інституційний компонент та динаміку).
- 5) Визначити особливості конструювання політичної ідентичності в межах процесу індивідуалізації.
- 6) Порівняти принципи конструювання політичної ідентичності періоду модерну та постмодерну.

- 7) З'ясувати сутність політичного відчуження в умовах глобалізації у контексті процесів дереїфікації та розширення індивідуальної автономії у структурі політичної ідентичності індивіда.
- 8) Охарактеризувати сутність глобалістського та антиглобалістського проектів реконструкції ідентичності.
- 9) Визначити принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є політична ідентичність індивіда в контексті глобалізації.

Предметом дослідження є принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в межах механізмів інтерналізації політичної реальності глобалізованого світу.

Методологічна основа дослідження. Основою реалізації завдань дисертаційної роботи обрані методологічні принципи соціального конструктивізму, зокрема засади та дискурс теорії соціального конструювання реальності П. Бергера і Т. Лукмана. Цей напрям теоретико-методологічних досліджень, базуючись на феноменологічних засадах, відкриває широкі можливості для вдосконалення аналітичного інструментарію в питаннях сутності та механізмів конструювання і трансформації політичної ідентичності індивіда. Соціальний конструктивізм пояснює принципи об'єктивації суб'єктивних процесів (та смислів), з допомогою яких конструюється інтерсуб'єктивний світ, а також механізми інтерналізації (сприймання) об'єктивованих значень і смислів у формі соціальних та політичних інститутів, їхнє засвоєння в рамках вторинної соціалізації, що є основою структури політичної ідентичності індивіда.

В контексті обраного аспекту дослідження – впливу глобалізації на ідентичність індивіда – використовуються принципи наукових підходів до розуміння й вивчення процесів глобалізації, зокрема її антропологічного виміру, сформульовані у працях представників постмодерного напрямку глобалізаційних студій – З. Баумана, Е. Гідденса, У. Бека. Також у роботі відображені принципи, сформульовані у межах теорії суспільства ризику – У. Бека, Н. Лумана, Е. Гідденса.

Похідними від дослідницьких засад соціального конструктивізму є дискурс-аналіз та фреймінг, елементи яких також застосовані у дослідженні конструювання політичної ідентичності індивіда. Дослідження способів конструювання ідентичності індивіда (створення значень і кореляція поведінки щодо них) доповнено фрейм-аналізом у версії М. Хульст та Д. Яноу.

Визначені дослідницькі завдання та методологія роботи обумовили використання наступних **методів**: *аналітичний метод* – для розгляду і розуміння процесів конструювання політичної реальності та ідентичності індивіда в контексті глобалізаційних змін; *порівняльний метод* – у дослідженні відмінностей конструювання та стійкості структури політичної реальності, а також принципів її інтерналізації індивідом в період модерну та постмодерну; *соціологічний метод* – для дослідження підтримки й

сприйняття індивідами базових інститутів політичної реальності, динаміки протікання політичного процесу; *метод системного та структурного аналізу* дав можливість розглянути соціальну та політичну реальність як складну систему і окреслити ознаки системності щодо механізмів конструювання ідентичності; *синергетичний метод* дозволив проаналізувати принципи нелінійної перебудови структури політичної реальності внаслідок впливів глобалізації.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю визначених завдань, засобами їх вирішення та конкретизована у таких положеннях:

вперше:

– на основі теоретичних засад соціального конструктивізму визначені та обґрунтовані принципи трансформації політичної ідентичності індивіда, які відображають стійкі, сутнісні характеристики і тенденції розвитку глобалізованого світу, вплив глобалізації та її інформаційної складової на політичну реальність і суб'єктність індивіда в її межах:

- некогерентність динаміки екстерналізації, об'єктивації політичної реальності та механізмів її інтерналізації окремим індивідом;
- деформація механізмів інтерналізації внаслідок деформації структури політичної реальності під впливом процесів глобалізації, інформаціонального суспільства, суспільства ризику;
- поєднання протилежних тенденцій у межах конструювання окремої ідентичності: універсалізації ідентифікаційних моделей та інтенсивного розширення спектру інтерналізацій, що складають політичну ідентичність індивіда;
- розширення індивідуальної автономії та непрофільованість, релятивізм політичної ідентичності індивіда, наслідком чого є розвиток політичного відчуження;
- політизація самості через дифузю політичної реальності у буденну реальність – у сферу публічної політики виносяться практики та життєві стилі, що належать до буденної реальності індивіда і опираються на буденну свідомість;

– обґрунтовано, що в політичній реальності під впливом глобальних тенденцій назрівають деструктивні ідентифікаційні процеси щодо об'єктивації (і особливо легітимації) базових інститутів – держави, демократії, на основі інтерналізації котрих вибудовувалась стійка політична ідентичність у період модерну. З'ясовані індивідуальні механізми інтерналізації – тотальне розширення приватної автономії індивіда, плюралізація «стилю життя», котрі діють таким чином, що індивіди оминають політичну реальність як таку, провокуючи розвиток політичного відчуження;

– доведено, що сучасний індивід не здатний сконструювати стійку політичну ідентичність, котра опирається на інститути (наприклад, державу чи демократію), оскільки вони виникли в межах структури об'єктивної (політичної) реальності, що характеризується критичною

трансформативністю, і постійно змінюються, піддаючись ерозії з боку транснаціональних сил переважно анонімного характеру;

– визначено основні стратегії подолання політичного відчуження та реконструкції політичної ідентичності – глобалістську та антиглобалістську. Вони формують варіанти конструювання політичної реальності з урахуванням головних тенденцій глобалізованого світу – мобільності (фізичної і символічної) та широкої диференціації перспектив. У межах вказаних стратегій політичних реальностей функціонують інститути (глобальні політичні інститути чи глобальне комунікативне поле), що відповідають характеру трансформацій і ефективно інтерналізуються індивідом, на основі чого вибудовується цілісна політична ідентичність;

– виокремлено ризик як стійкий інститут соціально-політичної реальності, що автоматично інтерналізується індивідом і є невід’ємним компонентом суб’єктивної реальності, який перетворює його на важливу детермінанту процесу об’єктивації другого порядку – легітимації – своєрідну призму, що підтверджує, або ж заперечує чинний інституційний порядок у межах політичної реальності ;

– визначено, що становлення інформаційного суспільства та суспільства ризику створює необхідні умови для формування та реалізації стратегій зовнішнього керування процесом конструювання політичної ідентичності індивіда;

уточнено:

– специфіку формування політичної ідентичності та її трансформаційний потенціал на основі теоретико-методологічних принципів соціального конструктивізму, зокрема, концептуалізації процесів екстерналізації, об’єктивації та інтерналізації, внаслідок протікання яких конструюється політична реальність та політична ідентичність, що діалектично пов’язані;

– поняття політичної ідентичності в контексті соціального конструктивізму, що постає як елемент суб’єктивної реальності індивіда та виникає внаслідок інтерналізації структури політичної реальності, її інституційного та легітимаційного компонентів у свідомість індивіда через процес вторинної соціалізації;

– значення інформації (знання), що опосередковує об’єктивовані структури соціального світу, в процесі інтерналізації в рамках індивідуальної свідомості: формує мотиваційну динаміку інституціоналізованої поведінки, окреслює інституціоналізовану сферу поведінки та її рамки, визначає та контролює ролі.

Практичне значення одержаних результатів. Основні результати дисертації вдосконалюють понятійно-категоріальний апарат і методологію політичної науки в дослідженні політичної ідентичності індивіда та принципів її формування в контексті глобалізації.

Теоретичні узагальнення і висновки дисертації можуть бути використані як методологічне підґрунтя для подальших досліджень проблематики конструювання політичної ідентичності на тлі глобалізованого, інформаційного

та ризикогенного контекстів. Наукові розробки автора також допоможуть у підготовці наукових праць, навчальних посібників і спецкурсів із політичної науки.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертації апробовано на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Шляхи розвитку сучасних гуманітарних та соціальних наук» (Будапешт, 2014), Звітній науковій конференції філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка (Львів, 2014), Студентській науковій конференції «Дні науки» філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка (Львів, 2014), Науковій конференції Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (Полтава, жовтень 2014), Звітній науковій конференції філософського факультету ЛНУ ім. Іван Франка (Львів, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення сучасної науки» (Прага, 2015); Науково-технічній конференції «Актуальні проблеми розвитку науки і техніки» (Київ, 2015). Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Публікації. Основні результати дисертації висвітлено в 11 наукових працях, зокрема 6 статтях (4 наукові статті у фахових виданнях України з політичних наук, 1 стаття в періодичному виданні політологічної тематики іноземної держави (Угорщина) та 1 стаття у періодичному виданні України з політичних наук) та 5 тезах конференцій.

Структура дисертаційної роботи зумовлена метою і завданнями, що були визначені у процесі науково-теоретичної розробки обраної теми. Наукове дослідження складається із вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 204 сторінки (з них 165 – основний текст). Список використаних джерел містить 200 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У розділі 1 «**Стан дослідження та етапи концептуалізації політичної ідентичності індивіда**» процес формування основних теоретичних підходів та проблем щодо розуміння феномену політичної ідентичності умовно розділено на три етапи. Перший етап (поч. 60-х рр. – сер. 80-х рр.) характеризується домінуванням американської концепції партійної ідентичності, котра акцентує на стійкій електоральній поведінці. Проблеми партійної (політичної) ідентичності знайшли своє відображення у дослідженнях політичної культури та свідомості у працях П. Лазарсфельда, Б. Берельсона, Х. Гаудет, Г. Хаймана, Ф. Грінстайна, П. Хейза, Д. Істона.

Другий етап (70-ті рр.) пов'язаний з емпіричними дослідженнями формування європейської ідентичності, котрі охоплені у роботах Дж. Велша. Сутність глобалізації/глокалізації, особливості їх антропологічного розрізу,

вплив інформаціонального суспільства та суспільства ризику на специфіку формування політичної ідентичності та процесу ідентифікації як самотності на загальному тлі радикальної індивідуалізації відображено у наукових працях М. Кастельса, Е. Гідденса, С. Гангтінтонга, З. Баумана, У. Бека. Найвагомий вплив на сучасні інтерпретації та дискурс ідентичності, принципи та механізми її конструювання, особливості кореляції зі структурними та динамічними характеристиками середовища здійснили П. Бергер, Т. Лукман, П. Бурье, Ю. Габермас. У контексті фундаментальних проблем дослідження індивідуальної ідентичності, її нарративний та оповідний характер, ідея конструювання через усвідомлення Іншого розкриті у працях А. Макінтайра, Ч. Тейлора, Р. Рорті, П. Рікера, М. Бахтіна.

Вітчизняні вчені торкаються проблем політичної ідентичності у багаточисельних публікаціях, присвячених глобалізації та її наслідкам. Підкреслюють неоднозначний характер таких процесів О. Колісник, В. Муравицький, А. Горбань, О. Івановська, А. Сіленко, С. Наумкіна.

У межах третього етапу розвитку теорії політичної ідентичності (кін. ХХ ст. – ХХІ ст.) обґрунтовується поняття «політика ідентичності» та досліджуються наслідки політики мультикультуралізму. На вивчення такого аспекту спрямовані наукові доробки Т. Райсса, М. Емерсона, В. Лота, І. Ноймана, Б. Страта, Ф. Черутті. У напрямку досліджень феномену європейської ідентичності працюють Ж. Пелабе, Дж. Х. Вейлер, Ж. Лакруа, А. Етціоні, Л. Добсон. Способи формування європейської ідентичності на індивідуальному рівні стали також предметом розгляду у працях інших українських науковців – Г. Куц, С. Киридон, А. Троян, Т. Карпенко, Д. Акімов, Н. Пелагеша, Т. Панченко, В. Гулай.

Загальноантропологічний зміст відчуження як «розсипання» політичної ідентичності під впливом глобалізації та інформаціонального суспільства обґрунтували Н. Аберкромбі, Ю. Габермас, Б. Бакстер, З. Бауман, К. Касторіадіс, А. Курелла, А. Шафф. У вітчизняній політологічній літературі проблем самоідентифікації в контексті відчуження, маніпулювання у своїх працях торкаються Я. Чайковський, К. Фоменко, Л. Кучма.

У межах тритомної праці «Людина в сучасному світі» вітчизняні дослідники В. Горбатенко, Л. Сорокопуд, Л. Угрин, Н. Гапон, О. Сичивиця вивчають перспективи свободи та можливості формування стійкої ідентичності в контексті сучасних глобалізаційних процесів й бурхливого розвитку техносфери, місце індивіда в системі міжнародних відносин та гендерні виміри в межах глобальних систем політики. Вплив політичної ідентичності на процеси трансформації та консолідації українського суспільства широко вивчається у працях Н. Пашиної. Постмодерні контексти індивідуальної ідентичності (зокрема і політичної) висвітлює у своїх роботах Т. Данилова та О. Колісник.

Відбувається зростання уваги дослідників до особливостей дискурсивних практик носіїв різноманітних моделей ідентичності – дискурсивна, нарративна ідентичність (С. Лозниця, А. Луцишин, А. Гомілко, Є. Бистрицький). Політизацію традиційних соціальних форм ідентичності,

множинність моделей політичної ідентичності та різноманітність її проявів висвітлюють О. Кожем'якіна, Г. Коржов, О. Попова. Розгляд проблематики політичної ідентичності в контексті загальноцивілізаційних процесів присутній у працях І. Держко, М. Гордієнко, В. Довбні, Н. Громакової, І. Ковалів, А. Карася, Н. Ротар.

Розділ 2 **«Теоретико-методологічні аспекти дослідження феномену політичної ідентичності»** присвячений аналізу методологічного інструментарію дослідження індивідуальної політичної ідентичності.

У підрозділі 2.1 *«Типологія сучасних концепцій політичної ідентичності індивіда»* зазначено, що регіон «політичного» в силу природи свого предмету не пройшов фази тотальної суверенізації, тобто радикального розмежування з іншими онтологічними регіонами (із супутнім замиканням каузальних рядів політичної науки). Отже, принциповою ознакою політичних наук є негерметичність пропонованих пояснень, що у дослідженні політичної ідентичності – складного та компільованого феномену – дає змогу значно розширити аналітичний інструментарій зі збереженням загальної наукової логіки. Тому у спробах оцінити феномен ідентичності у категоріях «політичного» використовуються окремі аспекти та загальна логіка соціологічних підходів: соціальний конструктивізм, символічний інтеракціонізм, постструктуралізм, теорія соціальних ролей.

У контексті аналізу феномену ідентичності визначено три базові методологічні підходи: примордіалізм, есенціалізм і конструктивізм. Обґрунтовано, що примордіалізм та есенціалізм послуговуються спільними методологічними підставами, де сутність ідентичності та її ознаки є даними сталими та незмінними. З іншого боку, апелюючи до принципів соціального конструктивізму, з'ясовано, що будь-яка «реальність» та форма її відображення «ідентичність» – результат конструктивістської діяльності та інтерпретацій індивіда.

У підрозділі 2.2 *«Трансформація політичної ідентичності в контексті методологічних засад соціального конструктивізму»* визначено, що соціальний актор є автономним і здатний вільно інтерпретувати цінності та норми. Обґрунтовано, що політична реальність є цілісною і характеризується нормативними, емоційними та когнітивними компонентами, має свою інституційну будову та передбачає апарат легітимації; її головним елементом виступає структура – сума типізацій і створених відповідно до них зразків взаємодій (котрі повторюються).

Досліджено, що політична реальність та політична ідентичність – діалектично пов'язані між собою та конструюються через процеси екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації. Екстерналізація – процес накладання суб'єктивних значень на простір реальності, своєрідний процес іменування. Об'єктивація – процес, через який екстерналізовані продукти людської діяльності набувають характеру об'єктивності. Даний процес має декілька складових. Інституціоналізація – об'єктивація першого порядку, що передбачає творення інститутів та їх реіфікацію (наділення онтологічним статусом, незалежним від людської діяльності та сигніфікації). Легітимація –

сміслова об'єктивація другого порядку, що побудована на основі мовних практик, головна функція котрої полягає у тому, щоб зробити об'єктивно доступними і суб'єктивно вірогідними уже інституціоналізовані об'єктивації «першого порядку» через створення нових значень, що інтегрують уже існуючі. Третьою ланкою процесу конструювання політичної реальності та ідентичності є інтерналізація. Це процес через який об'єктивованій політичний світ отримує відображення у свідомості індивіда в ході вторинної соціалізації. Отже, політична ідентичність постає як елемент суб'єктивної реальності індивіда, що виникає внаслідок інтерналізації структури політичної реальності, її інституційного та легітимізаційного компонентів у свідомість індивіда через процес вторинної соціалізації. Визначено, що вторинна соціалізація представляє собою інтерналізацію структури реальності, вимагає «вивчення» певного специфічно-рольового словника, а також інтерналізації семантичних полів, що структурують інтерпретації і поведінку в рамках конкретної інституційної сфери.

У розділі 3 «Політична ідентичність: способи конструювання у контексті процесів глобалізації» досліджено основні тенденції у структурі політичної реальності крізь призму процесів глобалізації, індивідуалізації, інформаціонального суспільства та суспільства ризику. Вказані процеси безпосередньо впливають на структуру політичної ідентичності та механізми її конструювання, оскільки кардинальним чином трансформують процеси екстерналізації, об'єктивації, а відповідно й інтерналізації соціальної та політичної реальності.

У підрозділі 3.1 «Сучасні тенденції у структурі соціальної та політичної реальності – глобалізація, інформаціональне суспільство, суспільство ризику – як контекст трансформації політичної ідентичності індивіда» окреслено мобільність (плинність) та широку диференціацію перспектив (зростання різноманітності світу) як тенденції глобалізації, що фундаментально змінюють структуру соціальної та політичної реальності. Мобільність відображає загальну динаміку суспільства: процеси об'єктивації (інституціоналізації і легітимізації) та екстерналізації соціальної і політичної реальності прискорюються. Різноманітність постає як властивість стану суспільної дійсності (враховуючи її динаміку) і присутня на двох рівнях – мікрорівні – світогляд індивіда (його суб'єктивна реальність) та на макрорівні – символічний універсум. Зовнішній аспект різноманітності проявляється, коли в межах території або культури виникають «зовнішні» (поза етнічною, локальною культурою) символи, цінності, значення. «Внутрішній» аспект репрезентований різноманітністю результату «автономізації» індивіда.

На основі концепції «інформаціонального суспільства» М. Кастельса, в межах якої генерування, обробка та передача інформації є фундаментальними чинниками продуктивності та влади, а нова структура соціальної реальності отримує мережеву логіку, обґрунтовано, що формування «стилю життя» як нової екзистенційної парадигми імплікує формування «політик життя», тобто політики, що стосується «проблем,

породжених процесами самоактуалізації у посттрадиційних контекстах, де глобалізовані впливи глибоко проникають в індивідуалізований проект самості, і, навпаки, де процеси самореалізації впливають на глобальні стратегії. Таким чином, у сферу політичного дискурсу можуть бути включені будь-які питання, враховуючи і ті, що ніколи не вважались політичними. Доведено, що у суспільствах, де влада замикається в межах традиційних політичних тем і локально-національних контекстів, створюються передумови політичного відчуження.

Окреслено сутність поняття «суспільство ризику», котре постає як соціальна структура, що виробляє технологічні та соціальні ризики у всіх суспільних сферах. Ризик визначений як систематична взаємодія суспільства зі загрозами та небезпеками, що з'являється внаслідок процесу модернізації і не обмежується часом та простором. Система виробництва, поширення та споживання ризику є замкнутим циклом і має латентний характер, перетворюючись на стійкий легітимізаційний компонент політичної реальності. Доведено, що стійкий легітимізаційний компонент реальності, що має характеристику латентності, є потужним маніпулятивним інструментом та посилено інтерналізується індивідом. Обґрунтовано, що політична легітимність у суспільстві ризику конструюється як можливість попередження небезпеки.

У підрозділі 3.2 «Політична ідентичність: принципи конструювання у межах «індивідуалізованого суспільства» акцентовано, що індивідуалізація фундаментальним чином трансформує механізми інтерналізації реальності конкретного індивіда (частково торкаючись процесів екстерналізації та об'єктивації, що формують структуру соціальної та політичної реальності). Ключові характеристики індивідуалізації: звільнення від історично заданих соціальних форм і зв'язків; дестабілізація – втрата традиційної стабільності з погляду чинного знання, віри та норм; «реінтеграція» – новий тип соціальної інтеграції. Індивідуалізація постає як радикальне заперечення форм соціальності, відомих з минулих періодів, що виступає одночасно і причиною, і наслідком фрагментації соціальної дійсності індивіда. Відповідно, відбувається розмивання стійкості соціального порядку через втрату балансу між суспільним та приватним. Фрагментація соціальної та політичної дійсності передбачає фрагментацію політичної ідентичності індивіда. Зворотною стороною процесів фрагментації є глибока ерозія системи інститутів, пов'язаних із колективною соціальною і політичною дією, кризою громадянства і проблемою діалогу між суспільним та приватним.

Простежено, що в умовах індивідуалізації не лише ідентичність індивіда, а й структура соціальної реальності характеризується критичним трансформативним потенціалом. Динаміка трансформації інститутів соціальної і політичної реальності перевищує динаміку механізмів інтерналізації реальності окремого індивіда.

У підрозділі 3.3 «Стратегії побудови політичної ідентичності індивіда» з'ясовано особливості процесу конструювання індивідуальної ідентичності у конкретних типах. Використано теоретичні моделі З. Баумана – «паломник»,

«гравець», «турист», «бродяга», «фланер» та Д. Вояковського – «кар'єрист», «національний місіонер», «новий європеєць», «локаліст». Обґрунтовано, що стрижнем постмодерної стратегії життя є не побудова стійкої соціальної та політичної ідентичності, а уникнення «фіксації» у структурі. Серед спільних рис в основі життєвих стратегій – тенденція до фрагментарності та непостійності, виступи проти прив'язаності і віддалених наслідків взаємодії, уникнення тривалих контактів із взаємними зобов'язаннями.

У розділі 4 **«Феномен політичного відчуження у глобалізованому світі та трансформація політичної ідентичності індивіда»** проаналізовано сутність політичного відчуження крізь призму дисфункції процесів інтерналізації політичної реальності та «розсипання» політичної ідентичності індивіда, а також можливі стратегії її реконструкції.

У підрозділі 4.1 *«Політичне відчуження як процес руйнування механізмів інтерналізації політичної реальності у структурі політичної ідентичності індивіда»* досліджено феномен політичного відчуження в умовах глобалізації як процес руйнування політичної ідентичності, коли індивід свідомо уникає входження (вторинної соціалізації) у політичну реальність та не інтерналізує її інститути жодним чином. Досліджено, що основою ідентичності є інтенційна спрямованість індивіда на політичний інститут чи роль. Відбуваються незворотні зміни у структурі політичної ідентичності, коли змінюється якість об'єкта інтерналізації (політичного інституту чи ролі) та ставиться під сумнів сама необхідність інтерналізації в принципі, що є наслідком індивідуалізації, з одного боку, та негативної глобалізації – з іншого, що уже не дозволяють здійснити повноцінну реіфікацію інститутів у свідомості.

Стосовно основних причин відчуження відзначено: 1) зміну ролі держави (політична ідентичність головно вибудовувалась на основі інтерналізації політичної реальності, що мала чіткі національно-державні межі, проте у сучасному світі держава поступається власними позиціями іншим акторам); 2) кризу демократії (суперечність та некогерентність її структури та структури сучасного суспільства); 3) технологізація суспільно-політичних рішень (котрі приймаються переважно глобалізованою елітою, що усуває більшу частину громадян від цього процесу); 4) питання безпеки (безпекова політика породжує ряд технологій, що сприяють імітуванню реалізації політичного інтересу громадян, а відповідно і їх залученості).

У підрозділі 4.2. *«Глобалістський та антиглобалістський проекти реконструювання політичної ідентичності індивіда»* досліджено дві головні стратегії боротьби з політичним відчуженням у глобалізованому світі – глобалістський та антиглобалістський проекти. Глобалістський проект базується на переконанні, що глобальному комунікативному, економічному і технологічному світу повинні відповідати (а часом і протистояти) глобальні політичні інститути, котрі будуть використовувати сучасні засоби комунікації, сприяти економічній інтеграції, а також контролювати технологічний прогрес. Такий план розвитку політичних інститутів має на меті, з одного боку, делегування частини повноважень національних держав

новим наднаціональним інститутам, а, з другого боку, формування у громадян нової ідентичності, наприклад європейця чи громадянина демократичної держави загалом. Глобальні політичні інститути встановлюють певний контроль над інформаційними потоками, виробляють ефективніші форми прийняття рішень і регламентують функціонування політичної влади. Таким чином, участь у політиці знову стає актуальною й ефективною.

У рамках антиглобалістського проекту вибудовується протилежна стратегія розвитку політичних інститутів через апеляцію до трансформації «політики емансипації» в «політику стилів життя». Основними інструментами подолання відчуження є максимальна децентралізація влади та можливість артикуляції будь-якої теми в рамках принципово необмеженого комунікативного поля (котре існує внаслідок та в межах функціонування нових соціальних рухів). Таким чином створюються умови для конструювання не єдиної і цілісної соціально-політичної реальності, а їх великої кількості на основі стилів життя, що успішно інтерналізуються включеним індивідом на основі чого і конструюється політична ідентичність, що відповідає сучасним глобальним трансформаціям.

У підрозділі 4.3 «Трансформація політичної ідентичності індивіда в глобалізованому світі: основні принципи» досліджено структурні та динамічні характери індивідуальної політичної ідентичності і виокремлено такі принципи її трансформації: плинність, фрагментарність, динаміка, непрофільованість, принципова неієрархічність, уникнення «застрягання» та стійкості. Обґрунтовано, що зміна структури політичної реальності, механізмів її об'єктивації та кардинальна зміна інституційної конфігурації деформує механізми її інтерналізації, на основі яких вибудовується політична ідентичність. Доведено, що становлення інформаціонального суспільства і суспільства ризику створює необхідні умови для зовнішнього керування процесом конструювання політичної ідентичності індивіда.

ВИСНОВКИ

У *висновках* викладено основні результати дослідження.

1. Визначено основні етапи концептуалізації поняття «політична ідентичність», кожний із яких характеризується відмінними дослідницькими завданнями. Ідентичність постає рухомою категорією, що завжди вписана у соціокультурний контекст і зберігає певний інваріантний зміст, набуваючи ознак відкритої системи.
2. Уточнено специфіку формування політичної ідентичності та її трансформаційний потенціал на засадах соціального конструктивізму. Обґрунтовано необхідність виокремлення політичної реальності, що є цілісною і характеризується нормативними, емоційними та когнітивними компонентами, має інституційну будову та апарат її легітимації, котрий супроводжується ритуальними та матеріальними символами.

З'ясовано, що політична реальність та політична ідентичність – діалектично пов'язані між собою та конструюються через процеси екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації. Екстерналізація – процес накладання суб'єктивних значень на простір реальності (іменування). Об'єктивація – процес, через який екстерналізовані продукти людської діяльності набувають характеру об'єктивності; він передбачає інституціоналізацію та легітимацію. Інтерналізація – процес, через який об'єктивований політичний світ отримує відображення у свідомості індивіда в ході соціалізації.

Політична ідентичність визначена як елемент суб'єктивної реальності індивіда, що виникає внаслідок інтерналізації структури політичної реальності, її інституційного та легітимаційного компонентів у свідомість індивіда через процес вторинної соціалізації.

Досліджено, що ідентичність виступає конкретно обумовленою інтерпретацією і реалізацією *соціального запасу знання* в рамках практик. Причетність до подібного запасу організовує «розміщення» індивідів у політичному просторі, зумовлюючи відповідне ставлення до них.

3. Проаналізовано основні тенденції у структурі соціальної й політичної реальності, що пов'язані з процесами глобалізації, функціонуванням інформаційного суспільства та суспільства ризику. Подібні тенденції безпосередньо впливають та структуру політичної ідентичності та механізми її конструювання. У нових умовах фактор мобільності (символічної та фізичної) відіграє ключову роль. Загалом структура соціальної й політичної реальності набуває характеру «плинності». Плинність фактично перетворюється на універсальний імператив для явищ і реляцій у межах глобальних трансформацій.

4. З'ясовано, що інформаційні технології суттєво трансформують структуру соціальної та політичної реальності. Серед характеристик інформаційного суспільства: технології впливу на інформацію; формування процесів індивідуального та колективного існування новим технологічним способом; мережева логіка соціальної реальності; гнучкість та здатність до реконфігурації соціальних інститутів, генерування, обробка та передача інформації як фундаментальні джерела продуктивності та влади.

Обґрунтовано, що у сфері політики на перший план виходить процес самоформування індивіда та локальних, об'єднаних стилями життя груп в глобальних комунікативних контекстах, а політична влада перетворюється на інструмент такого самоформування. У сферу політичного дискурсу можуть бути включені будь-які питання (враховуючи ті, що ніколи не вважались політичними). Доведено, що ризик перетворюється на стійкий інститут соціальної реальності в процесі глобалізації. Він автоматично інтерналізується індивідом і є стійким компонентом його суб'єктивної реальності. Фактично ризик перетворюється на важливий компонент процесу об'єктивації другого порядку – легітимації, тобто своєрідну призму, що підтверджує або ж заперечує існуючий інституційний порядок в межах політичної реальності. Актуальним постає питання перспектив політики у

«суспільстві ризику», адже легітимність в таких умовах переважно створюється вірою у можливість попередити та подолати загрози та небезпеку.

5. Досліджено феномен індивідуалізації як тенденцію у структурі соціального середовища, що прямо впливає на механізми конструювання ідентичності. Її головними ознаками є звільнення індивіда від історично заданих соціальних форм і зв'язків, новий тип соціальної інтеграції, втрата традиційної стабільності з точки зору діючого знання, віри та норм. Індивідуалізація постає як радикальне заперечення форм соціальності минулих періодів, передбачає автономію індивіда в області конструювання своєї соціальної та політичної ідентичності.

Індивідуалізація у період модерну все ж залишає можливість для формування стійкої структури соціальної реальності, що робить можливим конструювання стійкої соціальної та політичної ідентичності на основі інтерналізації таких інститутів, як «клас» та «держава», що постійно піддаються реіфікації. Саме стійкість структури соціальної реальності відрізняє індивідуалізацію попередніх періодів від форми, що продиктована глобалізацією. Адже не лише суб'єктивна політична реальність індивідів є змінною, проте і структура об'єктивної (політичної) реальності характеризується критичною трансформативністю. Індивід не здатний сконструювати стійку політичну ідентичність, котра опирається на інститути (наприклад, державу чи демократію), що постійно трансформуються та піддаються ерозії з боку транснаціональних сил переважно анонімного характеру.

6. Проаналізовано основні життєві стратегії побудови ідентичності модерну та постмодерну. Головна проблема епохи модерну полягає не у побудові ідентичності, а у можливості її збереження. В умовах «плинної» сучасності стрижнем постмодерної стратегії життя є не побудова ідентичності, проте, уникнення її застрягання і характеризується фрагментарністю. «Інший» постає, насамперед, як об'єкт естетичної, а не соціально-політичної чи моральної оцінки, як справа смаку, а не предмет відповідальності. Політична неспроможність індивідів епохи постмодерну є наслідком естетичної акцентуації і орієнтується виключно на атрибути суб'єкта відносно об'єкта – інтерес, хвилювання, задоволення, при цьому ігноруючи для орієнтації риси та якості самого об'єкта.

7. Обґрунтовано, що в політичній реальності під впливом тенденцій глобального характеру назрівають деструктивні процеси щодо об'єктивації (особливо легітимації) базових інститутів – держави, демократії, на основі інтерналізації котрих вибудовувалась стійка політична ідентичність (наприклад, в епоху модерну). Нові механізми інтерналізації соціальної реальності, пов'язані із реалізацією програми «стилю життя» та тотальним розширенням приватної автономії, взагалі оминають політичну реальність як таку, що провокує розвиток нової форми політичного відчуження.

З'ясовано, що проблеми політичного відчуження зумовлені дисбалансом між все ще масовою по своїй суті демократичною політичною

системою (вибори, «масові» політичні рухи) і уже не масовим, а дедалі дискретнішим суспільством. Індивідуалізм, плюралізм стилів життя і переконань, соціальна та політична мобільність суб'єктів (котрі майже не приймають звичних форм) зумовлюють несприйняття політичної сфери як важливого механізму для закріплення індивідуального буття-у-світі. Основні причини – у послабленні ролі держави внаслідок розмивання суверенітету, впливі кризи ідентичності, прогресуючого мультикультуралізму та неконтрольованих інформаційних потоків.

8. Розглянуто дві основні стратегії подолання політичного відчуження та реконструкції політичної ідентичності – глобалістську та антиглобалістську. У рамках пропонованих у проектах політичних реальностей функціонують інститути (що відповідають характеру глобальних трансформацій), котрі ефективно інтерналізуються індивідом, на основі чого вибудовується політична ідентичність нового зразка.

Глобалістський проект обґрунтовує необхідність існування глобальних політичних інститутів, що відповідали б комунікативному, економічному і технологічному характеру глобалізованого світу. Тобто розглядається формування політичної реальності не у національних межах, а на глобальному рівні. Одним із прикладів реалізації цього проекту є спроби та дискусії щодо конструювання європейської ідентичності.

Антиглобалістський проект реконструкції політичної ідентичності виходить із неможливості існування однієї цілісної політичної реальності, що ефективно інтерналізувалася б індивідом, зважаючи на процеси сегментації та атомізації суспільства. Величезна кількість життєвих світів, на які розсипається єдина соціальна та політична реальність, постають гібридними соціальними реальностями, що не обов'язково містять такі інституційні компоненти, як держава, громадянство, і структуруються не національною мовою і традиційно сформованим запасом знання, а стилями життя, що сформовані з допомогою глобальних комунікацій. У такому контексті механізмами подолання політичного відчуження виступає максимальна децентралізація влади та можливість артикуляції будь-якої теми в рамках принципово необмеженого комунікативного поля.

9. На основі проведеного дослідження ідентифікації сучасного індивіда виведено принципи трансформації політичної ідентичності індивіда у період глобалізації: некогерентність динаміки екстерналізації, об'єктивації політичної реальності та механізмів її інтерналізації окремим індивідом; деформація механізмів інтерналізації внаслідок деформації структури політичної реальності (під впливом процесів глобалізації, інформаціонального суспільства, суспільства ризику); поєднання протилежних тенденцій у межах конструювання окремої ідентичності: універсальності ідентифікаційних моделей та інтенсивного розширення спектру інтерналізацій, що складають політичну ідентичність індивіда; розширення індивідуальної автономії та непрофільованість, релятивізм політичної ідентичності індивіда, наслідком чого є розвиток політичного відчуження; політизація самості через дифузю політичної реальності у

буденну реальність (у сферу публічної політики виносяться практики та життєві стилі, що належать до буденної реальності індивіда і опираються на буденну свідомість).

СПИСОК АВОРСЬКИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у фахових виданнях

1. Кірієнко О. Д. Принципи побудови індивідуальної ідентичності в епохи модерну та постмодерну у поглядах З. Баумана / О. Д. Кірієнко // Вісник Львівського університету. Сер. : філософсько-політологічні студії. – 2014. – Вип. 5. – С. 271–279.
2. Кірієнко О. Д. Феномен політичного відчуження індивіда в контексті глобалізаційних трансформацій / О. Д. Кірієнко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, II (4). – 2014. – Issue 23. – С. 65–71.
3. Кірієнко О. Д. Теоретико-методологічні аспекти дослідження феномену політичної ідентичності / О. Д. Кірієнко // Вісник Львівського університету. Сер. : філософсько-політологічні студії. – 2015. – Вип. 6. – С. 164–172.
4. Кірієнко О. Д. Принципи побудови політичної ідентичності в теорії соціального конструктивізму / О. Д. Кірієнко // Вісник Львівського університету. Сер. : філософсько-політологічні студії. – 2015. – Вип. 7. – С. 162–171.
5. Кірієнко О. Д. Принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в контексті індивідуалізації суспільства / О. Д. Кірієнко // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Філософія. Соціологія. Політологія. – 2015. – Вип. 5. – С. 148–155.

Інші публікації за темою дисертації

1. Кірієнко О. Д. Антиглобалізм як новий соціальний рух: структура, цінності, форми та методи діяльності / О. Д. Кірієнко // Вісник Львівського університету. Сер. : філософсько-політологічні студії. – 2013. – Вип. 3. – С. 304–313.
2. Кірієнко О. Ризик як базовий чинники формування політичного простору / О. Кірієнко // Тези звітної наукової конференції філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка. – Львів, 2014. – С. 168 – 170.
3. Кірієнко О. Медіа-простір як глобальний чинник політичного відчуження / О. Кірієнко // Наукова конференція Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Полтава, 2014. – С. 69 – 70.
4. Кірієнко О. Принципи побудови політичної ідентичності в рамках конструктивістського підходу / О. Кірієнко // Тези звітної наукової

конференції філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка. – Львів, 2015. – С. 218 – 220.

5. Кірієнко О. Стратегії побудови ідентичності індивіда в епохи модерну та постмодерну: підхід З. Баумана / О. Кірієнко // Становлення сучасної науки : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Прага, 2015. – С. 105 – 107.
6. Кірієнко О. Сучасні механізми конструювання політичної ідентичності в контексті теорії соціального конструктивізму / О. Кірієнко // Актуальні проблеми розвитку науки і техніки : матер. І наук.-техн. конф. – К., 2015. – С. 256 – 258.

АНОТАЦІЯ

Кірієнко О. Д. Принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації. – На правах рукопису

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2016.

У дисертації обґрунтовано основні форми і механізми трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації. Досліджено особливості конструювання політичної ідентичності в контексті конструктивістського інструментарію – процесів екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації політичної реальності. З'ясовано сутність та принцип дії основних чинників глобалізації на структуру соціальної та політичної реальності. Паралельно досліджено характер впливу суспільства ризику та інформаціонального суспільства на структуру політичної реальності (особливо її інституційний компонент та динаміку). З'ясовано сутність політичного відчуження індивіда в умовах глобалізації крізь процеси дереїфікації та розширення індивідуальної автономії у структурі політичної ідентичності індивіда. Охарактеризовано сутність глобалістського та антиглобалістського проектів реконструкції ідентичності. Сформульовано принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації.

Ключові слова: політична ідентичність, глобалізація, інформаціональне суспільство, суспільство ризику, інтерналізація, екстерналізація, об'єктивація, політична реальність.

АНОТАЦІЯ

Кириенко О. Д. Принципы трансформации политической идентичности индивида в условиях глобализации. - На правах рукописи

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.01 - теория и история политической науки. - Львовский национальный университет имени Ивана Франко. - Львов, 2016

В диссертации обоснованы основные формы и механизмы трансформации политической идентичности индивида в условиях глобализации. Исследованы особенности конструирования политической идентичности в контексте конструктивистского инструментария - процессов экстернализации, объективации и интернационализации политической реальности. Выяснено сущность и принцип действия основных факторов глобализации на структуру социальной и политической реальности. Параллельно исследован характер влияния общества риска и информационального общества на структуру политической реальности (особенно ее институциональный компонент и динамику). Выяснено сущность политического отчуждения индивида в условиях глобализации через процессы дереификации и расширение индивидуальной автономии в структуре политической идентичности индивида. Охарактеризованы сущность глобалистского и антиглобалистского проектов реконструкции идентичности. Сформулированы принципы трансформации политической идентичности индивида в условиях глобализации.

Ключевые слова: политическая идентичность, глобализация, информациональное общество, общество риска, интернализация, экстернализация, объективация, политическая реальность.

SUMMARY

O.D. Kirienko. Principles of Transformation of Individual Political Identity in the Context of Globalization. – As manuscript

A thesis for the degree of Candidate of Political Sciences in specialty 23.00.01 – Theory and History of Political Science. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2016.

The essence of the main factors of globalizations and their effect on the structure of social and political reality are considered. In parallel, the nature of the influence of the risk society and informational society on the structure of the political reality (particularly its institutional component and dynamics) is studied. It is substantiated that in politics the process of self-formation of the individual and local groups united by lifestyles prevails in global communication contexts while political power turns into a tool of such self-formation.

Expansion and merging of global capital market, information and service, new opportunities for transportation and communication are the characteristics of the process of globalization, which actually revolutionize political realities and individual political identity.

The phenomenon of individual political identity within the framework of Peter L. Berger and Thomas Luckmann's social constructionism has been analyzed. It has been defined that according to social constructionism the political identity arises as the element of subjective reality of the individual, that stems from the structure internalization of political realities, its' legitimation component in the individual consciousness, an process of secondary socialization. The process of individualization is stated to be the significant tendency in the structure of social

and political realities in terms of globalization. It arises as vehement denial of former social forms. This process provides an individual autonomy in the sphere of social and political identity construction.

It has been stated that structure firmness of social reality differentiates the process of individualization of former periods from its modern form, which has been defined by the process of globalization. For not only the individual subjective political realities are constantly changing, but the structure of individual objective (political) reality itself is quite unsteady. Thus, the process of globalization neutralizes the effectiveness of existing political institutions, eroding the structure of political realities. Since the individual is unable to form the stable political identity, basing on institutions such as «country» or «democracy», which are constantly changing, a mass breakaway from mainstream politics to smaller problems of everyday reality takes place. This fact, in its turn, impedes the internalization of the individual political realities and the construction of firm political identity. Thus, political identity acquires the characteristics of plasticity, constant openness and incompleteness.

The essence of the individual political alienation in the context of globalization is explored through the processes of dereification and expansion of the individual autonomy in the structure of the individual political identity. The individualism, pluralism of lifestyles and beliefs, social and political mobility of the entities (which scarcely acquire usual forms) condition the imperceptions of the political sphere as an important mechanism for the fixation of the individual existence in the world. The main causes are the weakening of the role of the state due to the sovereignty dilution, the effect of the identity crisis, progressive multiculturalism and uncontrolled information flow.

The essence of the globalist and anti-globalist projects of the identity reconstruction is defined. Within the framework of the indicated strategies there are institutes (global political institutes or global communication field) functioning that correspond to the nature of transformations and are efficiently internalized by the individual, on the basis of which an integral political identity is built. The principles of transformation of the individual political identity in the context of globalization are stated.

Key words: political identity, globalization, informational society, risk society, internalization, externalization, objectification, political reality.